

Sotsiaalkaitseministri käskkirjaga kinnitatavate toetuse andmise tingimuste „Laste ja perede toetamine“ seletuskiri

I Sissejuhatus

Käskkirja alusel toetatakse tegevusi eesmärgil, et Eesti oleks hea paik pere loomiseks ja laste kasvatamiseks ning Eesti lapsed oleksid õnnelikud, kasvades hoolivas, kaasavas, turvalises ja arendavas keskkonnas. Selleks arendatakse ja pakutakse tegevusi lapseootel või lapse saanud peredele ning suurendatakse lapsevanemate teadlikkust vanema rollist lapse arengu toetamisel, tagades seeläbi abivajavate laste parema märkamise ning nende perede toetamise. Lisaks luuakse mitmekülgse abivajadusega lastele terviklik ja läbimõeldud tugisüsteem, mis tagab vajalike tööriistade, meetodite, teenuste ja sekkumiste olemasolu lastele ja nende peredele, meetmete optimaalse kättesaadavuse ning lastega töötavate spetsialistide piisava traumateadlikkuse ja -pädevuse. Abivajavate laste ja perede paremaks märkamiseks ja toetamiseks, laste riskikäitumise ennetamiseks ning kohaliku ja riigi tasandi lastekaitse kvaliteedi parandamiseks töötatakse välja valdkondadeülene lastekaitse korraldusmudel ning luuakse vajalikud digilahendused ja kasutajasõbralik keskkond lastekaitsetöö tegemiseks.

Tegevuste elluviijaks on Sotsiaalministeeriumi perede heaolu ja turvaliste suhete osakond ning partneriteks Sotsiaalkindlustusamet (edaspidi SKA), Tervise Arengu Instituut (edaspidi TAI) ja Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus (edaspidi TEHIK).

Meetmete nimekirja meetme 21.4.7.9 „Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele“ eelarve on 44 075 477 eurot (ELi toetus 30 852 834 eurot ja riiklik kaasfinantseering 13 222 643 eurot). Toetuse andmise tingimuste (edaspidi TAT) „Laste ja perede toetamine“ eelarve on 31 848 965 eurot (Euroopa Sotsiaalfond+i (edaspidi ESF+) toetus 22 294 276 eurot ja riiklik kaasfinantseering 9 554 690 eurot. Lisaks käesoleva TAT rakendamisele on meetme 21.4.7.9 eelarvest planeeritud TAT määruse alusel korraldada avatud taotlusvoor kohalikele omavalitsustele (edaspidi KOV) lastekaitse korraldusmudeli rakendamiseks (eelarvega 12 000 000 eurot) ning avatud taotlusvoor TAT tegevuse 2.7 „Kohalikes omavalitsustes pereteenuste loomine ja arendamine“ elluviimiseks.

Käskkirja eelnõu on koostanud Sotsiaalministeeriumi perede heaolu ja turvaliste suhete osakonna juhataja Liisa-Lotta Raag (tel 626 9253, liisa-lotta.raag@sm.ee) ja nõunikud Maarja Kärson (tel 626 9283, maarja.karson@sm.ee), Joanna Karu (tel 626 9804, joanna.karu@sm.ee), Gerli Lehe (tel 626 9755, gerli.lehe@sm.ee) ja Helen Jöks (tel 715 3472, helen.joks@sm.ee) ning nutika arengu toetamise osakonna peaspetsialist Ingrid Mangulson (tel 626 9208, ingrid.mangulson@sm.ee).

Käskkirja juriidilise ekspertiisi on teinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Piret Eelmets (tel 626 9128, piret.eelmets@sm.ee).

Käskkirja on keeleteimetanud Rahandusministeeriumi ühisosakonna dokumendihaldustalituse keeleteimetaja Virge Tammaru (tel 626 9320, virge.tammaru@fin.ee).

Toetatavad tegevused ei ole seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses.

II Käskkirja sisu

ESF+i vahendite kasutamisel perioodil 2021–2027 Eestis on aluseks „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava perioodiks 2021–2027“ (edaspidi *rakenduskava*), mis on koostatud, arvestades Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/1060 artiklis 10 nimetatud partnerluslepet, ja mille on kinnitanud nii Vabariigi Valitsus kui Euroopa Komisjon. Rakenduskava viiakse ellu perioodi

2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seaduse (ÜSS2021_2027) § 1 lõike 1 punkti 1 alusel.

ÜSS2021_2027 § 4 lõikes 3 nimetatud meetmete nimekirja kohaselt on Sotsiaalministeerium rakendusametuseks (nutika arengu toetamise osakond, edaspidi RA) ja Riigi Tugiteenuste Keskus rakendusüksuseks (edaspidi RÜ) ESF+ist rahastatavale 6. prioriteetse suuna meetmele 21.4.7.9 „Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele“ (edaspidi *meede*).

Vastavalt ÜSS2021_2027 § 10 lõikele 2 ja kooskõlas lõikega 4 võib RA rakenduskavas ja meetmete nimekirjas märgitud eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks koostada meetme rakendamiseks TAT ning määrata selle elluviija.

TAT sisaldab eesmärkide ja tegevuste kirjeldust, eelarvet, toetatavate tegevuste sihtrühma, tulemusi, seoseid Eesti riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtide ja arengukava eesmärkidega ning rakendamise tingimusi. TAT-st rahastatavad tegevused on kooskõlas ELI põhiõiguste hartas nimetatud põhiõigustega ja puuetega inimeste konventsiooni väärtustega.

TAT kinnitatakse sotsiaalkaitseministri käskkirjaga ÜSS2021_2027 § 10 lõigete 2 ja 4 alusel.

TAT sisaldab 11 punkti:

1. punkt „Reguleerimisala ja seosed Eesti riigi eesmärkidega“;
2. punkt „Toetatavad tegevused“;
3. punkt „Näitajad“;
4. punkt „Tegevuste eelarve“;
5. punkt „Kulude abikõlblikkus“;
6. punkt „Toetuse maksmise tingimused ja kord“;
7. punkt „Elluviija ja partneri kohustused“;
8. punkt „Aruandlus“;
9. punkt „TAT muutmine“;
10. punkt „Finantskorrektsiooni tegemise alused ja kord“;
11. punkt „Vaiete lahendamine“.

Punkt 1 „Reguleerimisala ja seosed Eesti riigi eesmärkidega“

Punktis 1 sätestatakse meetme nimetus, TAT eesmärgid ja seosed Eesti riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtidega.

TAT kehtestatakse meetmete nimekirja meetme 21.4.7.9 „Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele“ rakendamiseks. TAT on seotud järgmiste meetmete nimekirjas nimetatud sekkumistega: „Laste ja perede toetamine“ ja „Laste riskikäitumise ennetamine“. TAT-ga panustatakse Eesti riigi 2023.–2026. aasta eelarvestrateegia heaolu tulemusvaldkonna laste ja perede programmi meetmega 1.2 „Laste ja perede heaolu ning vägivallaohvrite õiguste tagamine toimiva lastekaitse- ja ohvriabisüsteemi kaudu“ hõlmatud tegevuste „Abivajavaid lapsi ja peresid toetavad teenused“, „Lapsi ja peresid toetavate meetmete arendamine ja pakkumine“ ja „Laste ja perede ning ohvriabi valdkonna arendamine“ elluviimise.

TAT tegevustel ei ole regionaalset eripära, TAT mõju on üle-eestiline. TAT raames arendatakse uusi sekkumisi ja abimeetmeid eriti haavatavatele sihtrühmadele, et tagada teenuste parem kättesaadavus kogu riigis. Samuti töötatakse välja uus lastekaitse korraldusmudel, mis aitab ühtlustada lastekaitse kvaliteeti kogu riigis ja võimestada KOV-i üksusi lastekaitsetöö tegemisel.

TAT toetatavate tegevuste hulgas on teenused eriti haavatavatele sihtrühmadele (asendus- ja järelehooldusteenus, kinnise lasteasutuse teenus, sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus, väärkoheldud laste abistamine lastemajas jne). Nendele mitmekülgse abivajadusega lastele vajaduspõhiste

teenuste arendamine, sh nende kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine, suurendab ka kehvas sotsiaalmajanduslikus olukorras olevate perede heaolu ning toetab neis peredes kasvavate laste hilisemat toimetulekut ja konkurentsivõimet tööturul, takistades vaesuse põlvkondlikku edasikandumist.

TAT tegevustega toetatakse vanemaharidust ning pereteenuste arendamist ja kättesaadavust, mis tagab pere abivajaduse varajase märkamise ja õigeaegse toe, mis suurendab neis peredes kasvavate laste heaolu. Laste ja perede heaolu toetamine on ühiskonna jätkusuutlikkuse aspektist ülioluline, sest investeeringud mõjusatesse ennetustegevustesse toovad pikaajalist kasu lastele, peredele ja ühiskonnale ning on kulutulusad. Praegu jaguneb hoolduskoormus naiste ja meeste vahel ebavõrdselt ning naistele langeb suurem osa laste eest hoolitsemise ja kasvatamisega seotud kohustustest. Vanemahariduse ja pereteenuste arendamise üks eesmärk on naiste ja meeste võrdsem osalus hoolduskohustuste täitmisel, pöörates erilist tähelepanu isade vanemlike oskuste arendamisele ning vanemaharidust toetavates programmides ja sekkumistes osalemise soodustamisele. Ka peresõbraliku töandja märgise programmi rakendamine toetab otseselt töötajate töö- ja pereelu ühitamist.

TAT alusel teenuste, digilahenduste ja keskkondade loomisel ja arendamisel tagatakse ligipääsetavus erinevate võimete ja vajadustega kasutajatele (sh lapsed, erivajadusega inimesed).

Kavandatud tegevustel ei ole negatiivset keskkonnamõju, tegevustel on positiivne mõju laste ja perede heaolule. TAT tegevuste raames arendatakse sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistrit (STAR) kasutajasõbralikumaks ja mugavamaks, mille tulemusel väheneb paberdokumentide kasutamine. Luues võimalused andmevahetuseks erinevate asutustega, väheneb meili teel tehtavate päringute ja kirjavahetuste arv, mis kokkuvõttes vähendab ka digiprügi tekkimist. Ka muud tegevused viiakse ellu keskkonnasäästlikult, nt koolituste korraldamisel hoidutakse paberkandjal materjalide tootmisest või taaskasutatakse materjale maksimaalselt. Üritusi korraldatakse läbimõeldult, et nendel osalemise ökoloogiline jalajälg oleks vähim.

Planeeritud tegevused on kavandatud jätkusuutlikult ja arvestades riigieelarvelisi võimalusi. See tähendab, et uute sekkumiste arendamisel ja nende hilisemal rakendamisel leiatakse selleks vahendid olemasolevast eelarvest, vajaduse korral teenuste rahastamise põhimõtteid ümber kujundades või teenuse osutamise korraldust muutes. TAT alusel kavandatud tegevused toetavad järgnevatel aastatel elluviidavaid suuri muudatusi – erivajadusega laste tugisüsteemi ja lastekaitse reforme.

TAT vajalikkuse põhjendus

Eesti laste- ja perepoliitika hõlmab nii rahalisi meetmeid kui teenuseid. Eesti universaalsed rahalised hüved, nt vanemahüvitis ja lasterikaste perede toetused, on Euroopas ühed eesrindlikumad ja need on tulemuslikud nii vaesuse leevendamisel kui sündimuse toetamisel, samal ajal kui Eesti riigi panus teenustesse on üks Euroopa väiksemaid. Nii ennetusteenused kui ka suurima abivajadusega lastele ja peredele mõeldud teenused ja tugimeetmed vajavad senisest enam tähelepanu, et need vastaksid perede vajadustele ning oleksid kvaliteetsed ja kättesaadavad.

Lapse heaolu ja arengut mõjutavad oluliselt peresuhete kvaliteet ja vanemate vanemlik kompetentsus. Uuringu¹ järgi soovivad Eesti lapsevanemad laste kasvatamisel rohkem nõu ja abi, kuid ei tea, kuhu pöörduda, või ei söanda abi küsida. Puudus on vanemaharidusest ja üldisest vanemliku toimetuleku toetamisest eri vanuses laste vanemate puhul. Vajadus on kogukondlike ennetus- ja peretöökeskuste järele, kus pered saaksid õigeaegset ja asjatundlikku abi laste kasvatamisel, vanemaks ja partneriks olemisel ning lapse abivajadusega tegelemisel. Lapsevanemate raskused võivad kulmineeruda konfliktse lahkuminekuga ja perekonnaõiguslike

¹ Lapse õiguste ja vanemluse uuring, 2018. Kättesaadav aadressil <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/node/67906>.

vaidlustega. Igal aastal pöördub erinevate last puudutavate küsimuste (elatis, suhtlus- ja hooldusõigus) lahendamiseks kohtu poole ligi 4000 inimest. Vaidlused võivad kesta aastaid, kurnates nii last kui lapsevanemaid.

Eestis on 2020. aasta seisuga 36 500 abivajavat last ehk 14% kõigist lastest vajab sotsiaal-, haridus- ja/või tervishoiuvaldkonnast suuremal või vähemal määral lisatuge. Märkimisväärselt on kasvanud psüühikahäirega laste arv. Ka laste abi telefonile 116 111 pöördutakse järjest enam just laste vaimse tervise teemadel, sh enesevigastamine ja suitsiidid. Laste vaimset tervist mõjutavad otseselt peresuhted ja haridusasutuste õppekeskkond, aga ka digivahendite ja interneti kasutamise aeg ning vähene kehaline aktiivsus. Lisaks on laste ja noorte vaimset heaolu mõjutanud koroonakriisi ajal rakendatud ühiskondlikud meetmed, sh distantsõpe, mille tagajärjed avalduvad veel pikema aja jooksul. Abivajavatele lastele ja nende peredele pakutakse mitmeid teenuseid ja tugimeetmeid, ent vanemate sõnul on abi saamine sageli keeruline ja aeganõudev ega toeta probleemide ennetamist.

Igal aastal kogevad tuhanded Eesti lapsed vägivalda või väärkohtlemist, sageli oma perekeskkonnas. 2021. aastal registreeriti Eestis 663 lapse vastu suunatud seksuaalkuritegu, mille pani sageli toime lapsele lähedane isik. Registreeriti ka ligi 3800 perevägivalda kuritegu, millest 27% puhul oli laps pealtnägija või vahetu kannatanu. Vägivald peres kahjustab last ka siis, kui ta pole selles osaline. Laste väärkohtlemise peamised põhjused on: ühiskonnas levinud hoiakud laste kasvatamise ja vanemluse suhtes, vanema enda lapseest tuleneva trauma kahjulike mõjude ülekandumine ning puudulikud vanemlikud oskused ja laiemalt suhtlemisoskus. Koguni 42% Eesti lapsevanematest peab laste kehalist karistamist teatud olukordades vajalikuks ja mõistetavaks kasvatusvahendiks. Kriminaaluurimiseni jõudnud laste väärkohtlemise juhtumitest ilmneb, et vanemad kasutavad laste suhtes kasvatusvägivalda enamasti teadmatusest, oskamatuses või jõuetusest, aga laps võib olla ka vanematevahelise vägivalda kaasohver.

2020. aastal eraldati perest enamasti lapse väärkohtlemise või hooletusse jätmise tõttu 284 last, mis on mõnevõrra vähem kui viimastel aastatel keskmiselt. Kokku viibis 2020. aasta lõpus asendushooldusel 2277 last (koos lapsendajaperedes kasvavate lastega 2902 last). Kuigi lapse eelistatud kasvukeskkond on pere (perepõhine asendushooldus), elas 2020. aasta lõpus asutusepõhisel hooldusel ca 35% kõigist asendushooldust vajavatest lastest (ca 800 last). Nendest 2% olid alla 3-aastased. Asutuses elavate laste arv on järk-järgult vähenenud, ent perepõhise hoolduse osakaalu kasv on olnud soovitud tagasihoidlikum, seda eriti hooldusperes kasvavate laste puhul. Selle üheks põhjuseks on piisaval hulgal hooldusperede puudumine erinevate vajadustega laste jaoks. Suurem osa perepõhisel asendushooldusel elavaid lapsi elab eestkosteperedes (2020. aasta lõpus 1332 last). Sarnased probleemid on ka asendushoolduse tagamisel nendele lastele, kes vajavad seda lühiajaliselt kriisiolukorras või kelle hooldamine ja kasvatamine on keerulisem kas lapse vajaduste tõttu (rasked psüühikahäired, käitumisprobleemid, suur hooldusvajadus jms) või ei toeta seda vanemate endi võimekus. Näiteks viibis 2020. aastal turvakodus 676 last ja õpilaskodus 402 last. Kinnise lasteasutuse teenuse saamiseks esitati 2020. aastal 137 taotlust, millest 90 rahuldati. Asutusepõhiste teenuste asendamine perepõhise toega on praegu takistatud, sest pole piisavalt peresid, kes oleksid valmis lapsi ajutiselt või pikemalt kasvatada võtma.

Samuti ei leidu kompleksprobleemidega lastele sobivaid teenuseid, mis ennetaksid asutusse paigutamist ja milles oleksid integreeritud ravi, rehabilitatsioon ja haridus ning vajaduse korral mõjutusvahend. Asutusepõhiste teenuste puhul on puuduseks ka töö peredega ajal, kui laps viibib asutuses, samuti vähene jätkutugi asutusest lahkumise järel. See omakorda vähendab senise töö tulemuslikkust ja lastel on negatiivsete käitumismustrite muutmisel või iseseisvasse ellu astumisel palju raskusi.

Eesti lastekaitseüsteemis on keskne roll KOV-i üksustel, kelle ülesandeks on muu hulgas ennetustöö kohalikul tasandil ning abivajavate laste vajaduste hindamine ja abimeetmete pakkumine. Laste heaolu tagamine on võimalik vaid eri valdkondade koostöös. Praegu on lastega

seotud infovahetus sotsiaal-, haridus-, tervishoiu- ja õiguskaitsevaldkonna vahel puudulik ning osapoolte rollid ja vastutus ebaselged. SKA järelevalvearuannetest selgub, et probleemseim valdkond lastekaitsetöös on juhtumikorralduslik võrgustikutöö abivajavale lapsele abi osutamisel. Samuti ei ole lapse täisealiseks saades ja abivajaduse jätkudes tagatud sujuv üleminek sotsiaalkaitseüsteemi. KOV-i üksustes lastekaitsetööd tegevate spetsialistide arv on viimasel viiel aastal kasvanud, ent 2020. aastal oli Eestis seitse KOV-i, kus lastekaitsetöötajat ei olnud või ta töötas osakoormusega, ja 20 KOV-i, kus töötas vaid üks täiskoormusega lastekaitsetöötaja. Ühel spetsialistil ei ole võimalik ilma meeskonna toeta edukalt täita lastekaitsetööle seatud ootusi. Seda kinnitavad nii spetsialistide voolavus kui lastekaitsetöö pigem negatiivne maine. KOV-i üksustel on ulatuslik enesekorraldusõigus lastekaitse korraldamiseks, kuid olemasolevad juhtimis- ja kvaliteedisüsteemid ei ole piisavad, et lastekaitsetöötajaid tööalaselt toetada ja motiveerida ning tagada nende tegevuse nõuetekohasus. Lastekaitsetöö ei ole alati selgelt eesmärgistatud, lapse ja tema perekonna kaasamine on vähene ega võimesta neid vajalikke muutusi ellu viima. Puudus on ka riiklikest juhistest ja standarditest nii üldiseks juhtumitööks kui eri sihtrühmade vajaduspõhiseks abistamiseks. KOV-ide ulatuslik enesekorraldusõigus valdkonnas ning ühtsete standardite ja praktika vähesus raskendab ühtlasi tõhusa välise järelevalve tegemist KOV-i üksuste ülesannete täitmise üle.

Punkt 2 „Toetatavad tegevused“

Punktis 2 kirjeldatakse tegevusi TAT eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks, sh puutumust riigiabi andmisega. Iga tegevuse juures näidatakse sihtrühm, tegevuse abikõlblikkuse periood, elluviija ja partnerid. TAT tegevusi viib ellu Sotsiaalministeeriumi perede heaolu ja turvaliste suhete osakond koostöös partneritega, kelleks on SKA, TAI ja TEHIK.

Tegevused on suunatud lastekaitseüsteemi arendamisele ning hõlmavad ulatuslikke muudatusi (sh õiguslikke muudatusi) abivajavate laste ja perede tugisüsteemis. Seda saab teha Sotsiaalministeerium oma seadusest tulenevate ülesannete alusel, milleks on lastekaitsepoliitika väljatöötamine ja rakendamine, lastekaitse ja selle järelevalve riiklik koordineerimine ning lastekaitsetöötajate täienduskoolituste korraldamine (lastekaitseaduse § 14).

Tegevus 2.1 „Vanemlike oskuste arendamine ja vanemluse toetamine ning laste riskikäitumise ennetamine“

Lapse heaolu ja arengut mõjutavad oluliselt peresuhte kvaliteet ja vanemate vanemlik kompetentsus. Seetõttu on vaja toetada igas vanuses laste vanemaid ning pakkuda neile õigeaegset, asjakohast ja professionaalset tuge laste kasvatamisel. Lapsevanemate ja positiivse kasvatuspraktika toetamine on üks paremaid viise ennetada hilisemaid tervishoiu-, lastekaitse-, hoolekande- ja kriminaalsüsteemi ning tööhõive- ja majandussektori probleeme.

Eesmärk on toetada lapseootel ja lapse saanud peresid ning suurendada lapsevanemate teadlikkust vanema rollist laste arengu toetamisel esimestel eluaastatel. Oluliseks tegevuseks on igas eas (0–18-aastaste) laste vanematele mõeldud vanemaharidust toetavate programmide ja sekkumiste arendamine ning üle-eestilise kättesaadavuse parandamine, sh pööratakse rohkem tähelepanu isade teadlikkuse parandamisele ja nende osaluse suurendamisele vanemaharidusprogrammides. Tegevustega soovitakse jõuda olukorrani, kus head vanemlikud oskused on loomulik vajadus pereks kasvamisel ning pered peavad tavapäraseks küsida vajaduse korral abi ja võtta pakutavad teenused vastu.

Tegevuse tulemusena töötatakse välja esimest korda lapseootel vanematele vanemlust toetav teabe- ja õppematerjalide pakett, mis keskendub lapsevanema rolli ettevalmistamisele ja oskustele toetada lapse arengut. Laste väärkohtlemise ennetamise ning perede heaolu suurendamise ja elukvaliteedi parandamise eesmärgil töötatakse välja 0–2-aastaste laste vanematele vanemlike oskuste arendamise programm. Seni vähem kaetud sihtrühmale (8–12-aastaste laste vanemad) töötatakse välja vanemlike oskuste programm, millega toetatakse lapsevanema oskusi positiivse

vanemluse kasvatusemeetodite kasutamisel, et hoida turvalisi ja usalduslikke peresuhteid. Arvestades perede vajadust täiendava toe järele, selgitatakse välja sekkumist vajavad sihtrühmad ning selle alusel luuakse jätkusuutlikud ja eri sihtrühmi hõlmavad sekkumismeetmed vanemluse toetamiseks.

Käitumisoskuste mäng „Veel parem“ (VEPA) on rahvusvaheliselt tunnustatud ja tõendus põhine ennetustegevus, mis vähendab noorte riskikäitumist ja mõjutab positiivselt laste elukäiku. VEPA toetab laste ja noorte eneseregulatsiooni ning sotsiaal-emotsionaalset pädevust, mis aitab hoida laste vaimset tervist. Pikemas perspektiivis aitab VEPA ennetada sõltuvuste teket, psüühilisi häireid, koolist väljalangemist ja agressiivset käitumist teismeeas. VEPA aitab kaasa tervema ja turvalisema ühiskonna arengule. Suuremad arendustegevused on jaotatud erinevatele aastatele ning nende käigus pööratakse tähelepanu programmi jätkusuutlikkusele. Suurema tähelepanu all on mentorite süsteemiga tegelemine ja uute sihtrühmade kaasamine (haridusvaldkonna spetsialistid).

Tegevus 2.2 „Mitmekülgse abivajadusega laste ja nende perede toetamine“

Tegevuse raames arendatakse välja mitmekesine ja vajaduspõhine tugisüsteem suure ja mitmekülgse abivajadusega lastele, kes oma traumeerivate lapsepõlvkogemuste ja/või erivajaduse tõttu vajavad pikaajalist ja lõimitud abi mitmes heaoluvaldkonnas. See tähendab, et laps võib samal ajal vajada tuge füüsilise või tervisliku, psühholoogilise või emotsionaalse, sotsiaalse, kognitiivse või haridusliku seisundi parandamiseks. Sellisel juhul on lapse abistamiseks vaja meetmeid ja teenuseid, mis arvestavad lapse mitmekülgse abivajadusega ning pakuvad igakülgset ja kombineeritud tuge nii lapsele kui tema vanematele või hooldajatele. Sellise abivajaduse korral vajab lisaks lapsele endale tuge ka lapse pere, sest perekond ja kodukeskkond moodustavad olulise osa abivajava lapse tugisüsteemist. Samuti on vaja toetada lapse hooldajate toimetulekut nii nende endi kui ka peres elavate teiste laste heaolu tagamiseks.

Tegevuse sihtrühma kuuluvad füüsiliselt, seksuaalselt või vaimset väärtkoheldud lapsed, hooletusse jäetud lapsed, sünniperest eraldatud lapsed, psüühikahäirega lapsed, tõsise riskikäitumisega või õigusrikkumisi toime pannud lapsed ning ennast või teisi kahjustava käitumisega lapsed. Tegevused on suunatud lastel tõsise ja kompleksse abivajaduse tekkimise või süvenemise ennetamisele ning seeläbi laste arengu ja hilisema iseseisva toimetuleku toetamisele. Ennetustegevuste sihtrühma, mille eesmärk on vähendada laste vaimset, füüsilist ja seksuaalset väärtkoheldmist ja sellest põhjustatud abivajadust, kuuluvad laiemalt lapsed ja noored, samuti täiskasvanud, kes võivad lapsi väärtkohelda.

Eesmärgi saavutamiseks töötatakse välja ja tehakse paremini kättesaadavaks erinevate vajadustega lastele mõeldud abivajaduse tuvastamise ja sobiva abi tagamise meetmed (sh hindamisvahendid) ja sekkumised, mis hõlmavad nii ennetusliku iseloomuga sotsiaalprogramme, spetsiifilisi teraapiaid ja vaimset tervist toetavaid teenuseid, ambulatoorseid teenuseid kui ka ööpäevaringset rehabilitatsiooniteenust kõige intensiivsema sekkumisena. Lisaks uute sekkumiste arendamisele arendatakse ka juba olemasolevate sekkumiste sisu ja kvaliteeti ning parandatakse teenuste kättesaadavust ja ligipääsetavust. Selleks arendatakse muu hulgas teenuste kvaliteedi- ja järelevalvesüsteemi. Sekkumiste arendamisel kaasatakse sihtrühmaks olevaid lapsi ja noori, arendades selleks vajaduse korral ka vajalikke meetodeid ja tööriistu. Erilist tähelepanu pööratakse eri valdkondade asutuste ja spetsialistide koostöö edendamisele, et tagada lapse ja pere võimalikult lapsesõbralik abistamine. Selleks et parandada lastega töötavate spetsialistide traumateadlikkust ja -pädevust ning üldist kompetentsust haavatavate sihtrühmadega töötamisel, koolitatakse tegevuse raames ka lastega töötavaid spetsialiste. Samuti on oluline teha uuringuid, analüüse ja õppekäike, mis aitavad täiendavalt välja selgitada kitsaskohti ning tuua välja parimad kogemused ja lahendused muudatuste tegemiseks.

Tegevus 2.3 „Valdkondadeülese lastekaitse korraldusmudeli väljatöötamine“

Igal aastal kogevad tuhanded Eesti lapsed vägivalda, hooletusse jätmist ja traumasid, mis põhjustavad füüsilise ja vaimse tervise probleeme ja raskendavad hariduselus osalemist ning toovad täiskasvanueas kaasa probleeme nii sotsiaalses kui ühiskondlikus elus toimetulekul.

Lastekaitstesüsteemil on oluline ülesanne taolisi probleeme ennetada ning vajaduse korral õigel ajal sekkuda, aidates lastel ja peredel panna alus paremale tulevikule. Juhtumimenetlus on lastekaitsetöö olulisim osa ning lastekaitsetöötajal on juhtumikorraldaja roll. Juhtumikorralduse abil on võimalik last õigel ajal ja sobivalt aidata, eesmärgi seada, eesmärkide täitmist hinnata, võrgustikku kaasata ning tulemusi saavutada. Paraku ei kaasata lastekaitsetöös piisavalt lapsi ja peresid, töö on bürookraatlik, spetsialistidel puuduvad piisavad teadmised ja oskused abivajaduse terviklikuks hindamiseks ning süsteemse, eesmärgistatud ja tulemusliku juhtumikorralduse läbiviimiseks. Sealjuures ei lõpetata juhtumeid tihti mitte seetõttu, et lapse abivajadus oleks ära langenud, vaid seetõttu, et laps sai 18-aastaseks või asus teise KOV-i territooriumile elama. Uuringutest selgub sotsiaaltöötajate professionaalse tööalase toetuse vähesus. Ühelt poolt seostub see sotsiaaltöötajate endi vähese valmisolekuga oma vajadusi reflekteerida ning toetust hankida ja kasutada, teiselt poolt aga selle valdkonna alatähtsustamisega sotsiaaltöö korraldajate ja juhtide poolt. Nähakse vajadust, et sotsiaalasutuste juhid oleksid paremini kursis valdkonna eripäradega ning kannaksid edasi olulisi väärtusi. Praegu ei ole sotsiaalvaldkonna juhtidele paika pandud kvalifikatsiooninõudeid, mis puudutavad hariduslikku ettevalmistust või juhtimiskogemust. Seetõttu võib sotsiaalasutust endiselt juhtida inimene, kellel ei ole sotsiaalvaldkonnast piisavaid teadmisi või kellel ei ole vajalikku juhtimiskompetentsust, muu hulgas teadmisi ja oskusi, kuidas hoida positiivset tööõhkkonda, inimesi motiveerida, arendada, eest vedada ja juhtida.

Tegevuse tulemusel töötatakse välja uus lastekaitsekorralduse mudel, mis võimaldab lastekaitsetöötajatel teha oma tööd süsteemselt, eesmärgistatult ja tulemuslikult. Lisaks võimendatakse KOV-i üksusi lastekaitsetöötajatele toetava keskkonna loomisel. Arendatakse ka sisemise ja välise järelevalve korraldust lastekaitsevaldkonnas ning tervikuna laste suuremat kaasatust neid puudutavate valdkondade arendamisse ja otsustusprotsessidesse. Samuti on oluline teha uuringuid, analüüse ja õppekäike, mis aitavad täiendavalt välja selgitada kitsaskohti ning tuua välja parimad kogemused ja lahendused muudatuste tegemiseks. Eesmärgi saavutamist toetavad õiguslikud muudatused, mille väljatöötamist alustatakse 2023. aastal selleks ajaks valmiva lastekaitseseaduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsuse põhjal, milles on analüüsitud praeguse lastekaitsekorralduse olulisemaid kitsaskohti ja pakutud neile lahendused.

Tegevus 2.4 „Asendus- ja järelhooldusteenuse kvaliteedi parandamine ja mitmekesistamine ning perepõhise hoolduse arendamine“

Lapse loomulik kasvukeskkond on perekond ning lastekaitstesüsteemi oluline ülesanne on ennetada laste perekonnast eraldamist. Kui lapse perest eraldamine on lapse huvides vältimatu või laps ei saa muul põhjusel elada koos oma sünnivanematega, tuleb talle võimaldada asendushooldus ja eelkõige peres kasvamine (perepõhine asendushooldus). Perepõhise asendushoolduse edendamiseks on alates 2016. aastast ellu viidud olulisi süsteemseid muudatusi. Kuigi asutusepõhisel hooldusel elavate laste arv on aasta-aastalt vähenenud, on perepõhise hoolduse osakaalu kasv jäänud siiski soovitud mõnevõrra tagasihoidlikumaks. Selleks, et praeguseks teadaolevaid probleeme lahendada, valmib Sotsiaalministeeriumis 2022. aasta lõpuks seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus, mis toob välja täiendavad muudatusvajadused, mis puudutavad perepõhise hoolduse pakkujate värbamist, ettevalmistust, toetamist, perepõhise hoolduse pakkumise võimaluste mitmekesistamist erinevate vajadustega lastele, lapse heaolu jälgimist asendushooldusel olles jm. Eraldi tähelepanu pööratakse väikelaste institutsionaalse hoolduse lõpetamisele. Üks TAT eesmärgi on toetada nende muudatuste ellurakendamist. Kõik TAT raames elluviidavad tegevused toetavad perekonnast eraldatud laste õiguste ja heaolu kaitset.

Kuna arvestatav hulk asendushooldusel olevatest lastest elab jätkuvalt asutustes, on oluline jätkata ka asutusepõhise asendushoolduse kvaliteedi parandamise ja arendustegevustega. Selleks on oluline arendada teenuse osutamise standardeid, pakkuda teenuseosutajatele ja -korraldajatele nii

laste vajaduste hindamiseks, kaasatuse suurendamiseks kui ka teenuse arendamiseks tööriistu ja juhiseid, parandada spetsialistide tööks ettevalmistust ja üldist traumateadlikkust, toetada teenuseosutamise tugisüsteemide arendamist ning viia ellu muid arendustegevusi.

Kuna lisaks asendushooldusele pakutakse koduvälist hooldust lastele ka turvakodudes ja õpilaskodudes, võivad TAT-st elluviidavad tegevused puudutada ka neid lapsi, peresid ja spetsialiste. Hoolimata teenuse erinevast nimetusest on sisuliselt enamasti tegemist sarnase sihtrühmaga. Ka nende laste puhul tuleb eelkõige võtta suunaks perepõhine toetamine, kuid arvestada vajaduse korral ka asutusepõhise teenuse arendamisega. Samuti võib sekkumine asendushooldusele eelnevas etapis ennetada lapse lõplikku perekonnast eraldamist ning töö bioloogilise perega toetab lapse taasühinemist perega või bioloogiliste vanemate teadlikumat kaasamist juba asendushooldusel viibiva lapse ellu.

2022. aastal tegi Civitta Eesti AS asendushoolduselt elluastuvate noorte uuringu, mis tõi välja kitsaskohti seoses asendushoolduselt lahkuvate noortega ja 2018. aastal loodud järelhooldusteenusega. TAT raames viiakse ellu tegevused, mis toetavad asendushoolduselt lahkuvaid noori ja nendega töötavaid spetsialiste, aitavad parandada nii asendushoolduselt lahkumise ettevalmistust kui järelhoolduse kvaliteeti ning toetavad asendushooldusel kasvanud isikute õiguste kaitset ja heaolu.

Samuti on oluline teha uuringuid, analüüse ja õppekäike, mis aitavad täiendavalt välja selgitada kitsaskohti ning tuua välja parimad kogemused ja lahendused muudatuste tegemiseks.

Tegevus 2.5 „Lapsi ja peresid ning tulemuslikku lastekaitsetööd toetavate IT-lahenduste loomine“

OSKA sotsiaaltöö uuringu² andmetel on sotsiaaltöövaldkonna infosüsteemid ja tehnoloogilised tööriistad võrreldes paljude teiste valdkondadega maha jäänud. STAR ei toeta lastekaitsetöötaja ja teiste STAR-iga töötavate spetsialistide tööd, vaid tekitab pigem lisakoormust ja -bürokratiat, sest süsteem ei ole kasutajasõbralik ja töö dokumenteerimine tekitab täiendavat halduskoormust. Samuti ei võimalda STAR kiiret info kogumist, mistõttu võivad laps ja pere õigeaegselt abist ilma jääda. Seetõttu on vaja STAR-i jt asjassepuutuvaid andmesüsteeme arendada, kuivõrd uute töökorralduslike mudelite rakendamisel on oluline viia IT-süsteemid vastavusse reaalsete tööprotsessidega. Lapse heaolu hindamise ning süsteemse juhtumimenetluse teostamise ja dokumenteerimise protsesside arendamisel tuleb silmas pidada kasutajasõbralikku ja kliendikeskset vaadet. See tähendab, et STAR peaks ühilduma ka teiste andmebaasidega, et lapse abivajaduse hindamiseks ja edaspidiseks võrgustikutööks oleks võimalik andmeid automaatselt teistest andmebaasidest pärida ning juhtumiplaani või muid lastekaitsetöö või teenuste osutamisega seotud vajalikke dokumente võrgustikuliikmetega jagada. Lisaks on oluline luua teenuseosutaja töölaud, et lastele ja peredele teenuseid osutavad isikud saaksid turvaliselt ja mugavalt teenuse osutamise kohta infot ja vajalikke dokumente jagada ning suhtlus teenusosutajatega oleks korrektselt talletatud.

Tegevus 2.6 „Peresõbraliku töödandja märgise programmi rakendamine“

Töötamise, kodu ja perega seotud ülesanded on inimeste igapäevased tegevused. Kuidas nende vahel tasakaalu leida nii, et kõik tegevused oleksid tehtud ning inimesele endale jääks töö ja pere kõrvalt veel vaba aega, on tihtipeale keeruline. Üldiselt eeldatakse, et see on iga inimese enda oskus ja otsus, kuidas ennast erinevate rollide vahel jagada. Tööandjal on võimalik mõjutada töötajate töö- ja pereelu ühitamist, arendades peresõbralikku töökultuuri. Seetõttu on ettevõtte juhid ja personalijuhid toonud välja, et osaliselt määravad töötajate enda otsused (nt ajaplaneerimine,

² OSKA sotsiaaltöö uuringuaruanne, 2021, lk 33. Kättesaadav aadressil: https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2017/01/OSKA_sotsiaaltöö_uuringuaruanne_terviktekst_2021.pdf.

mõistliku töökoormuse võtmine, oma peremudeliga sobiva töökoha valimine, töötegemise efektiivsus, koduse elu korraldus) töö- ja pereelu ühitamist, aga seda mõjutavad ka töökeskkond, töökorraldus ja tööandjaga tehtavad kokkulepped.³

Sotsiaalministeerium on välja töötanud peresõbraliku tööandja märgise andmise põhimõtted ja meetmed. Peresõbraliku tööandja mudel hõlmab pikaajalist konsulteerimis- ja hindamisprotsessi, mis mõjutab positiivselt töötajate töö- ja pereelu ühitamist ja tööandja konkurentsivõimelisuse kasvu ning võib omada pikaajalist positiivset mõju ühiskonnale laiemalt. Alates 2017. aastast on peresõbraliku tööandja programmi läbinud üle 130 organisatsiooni. Oluline on peresõbraliku tööandja mudeli rakendamist jätkata, kuna see mõjutab töövaldkonda parema töö- ja pereelu ühitamisega, sest töötavatel või töötada soovivatel lapsevanematel, lähedaste eest hoolitsevatel inimestel ja oma oskusi täiendada soovivatel inimestel väheneb risk jääda tööturult kõrvale.

Tegevus 2.7 „Kohalikes omavalitsustes pereteenuste loomine ja arendamine“

Lapse heaolu ja arengut mõjutavad oluliselt peresuhete kvaliteet ja vanemate vanemlik kompetentsus. Seetõttu on vaja lapsevanemaid toetada ning pakkuda neile õigeaegset, asjakohast ja professionaalset tuge laste kasvatamisel. Oluline on muuta peredele vajalik teave ühest kohast kättesaadavaks ja luua kodulähedased juurdepääsuvõimalused pereteenustele. Laste ja perede heaolu toetamine on ühiskonna jätkusuutlikkuse aspektist ülioluline, sest investeeringud mõjusatesse ennetustegevustesse toovad pikaajalist kasu lastele, peredele ja ühiskonnale ning on kulutulused.

Eesmärk on luua ennetus- ja peretöökeskusi ning suurendada KOV-is perede paremaks toimetulekuks pakutavate pereteenuste arvu ja kättesaadavust. SA Lapse Heaolu Arengukeskus on selleks välja töötanud ja 2022. aastal testinud ennetus- ja peretöökeskuse tegevusmudelit „Perepesa“ (edaspidi *perepesa*), et pakkuda süsteemset lahendust, kuidas toetada KOV-e lastele ja peredele mõeldud teenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamisel ning peredega tehtava ennetustöö tulemuslikkuse suurendamisel.

Perepesa on KOV-is tegutsev kogukondlik keskus, kus toetatakse laste ja perede heaolu süsteemse ja järjepideva ennetustegevusega kodukoha läheduses. Perepesad on ennetus- ja peretöökeskused, mille sihtrühmaks on pered lapseootusest kuni kooliminekueni. Keskus koondab vajalikku teavet ning tõenduspõhiseid teenuseid ja programme, et pered saaksid õigeaegset ja asjatundlikku abi laste kasvatamisel, vanemaks ja partneriks olemisel ning lapse abivajadusega tegelemisel. Perepesas kasutatakse eelkõige teaduslikult tõestatud meetmeid. Pakutavad teenused on eelistatult teaduspõhised, tõenditeadlikud või tõenduspõhised ja nende eesmärk on tagada võimalikult tõhus tugi pere heaolu suurendamiseks. Eesmärk on koondada ja tugevdada olemasolevad, killustunud teenused, pakkuda lastega peredele uusi mõjusaid ennetusalaseid sekkumisi koordineeritult ühest kohast ja valdkondadeüleselt.

Oluliseks tegevuseks eesmärgi täitmisel on pereteenuste arendamine ja teenuste kättesaadavuse parandamine, et igas vanuses (0–18-aastaste) laste vanematele pakkuda õigeaegset, asjakohast ja professionaalset tuge laste kasvatamisel. Pereteenused on peredele mõeldud teenused, mis toetavad lapse heaolu ja perede toimetulekut, arvestades perede vajadust täiendava toe järele: vanemlust ja paarisuhteid toetavad programmid, terviseedendus, tugigrupid, pereteraapia või muud teenused, mis toetavad perede toimetulekut.

Lapse heaolu perekonnas sõltub suuresti vanematevahelistest suhetest ning nende oskustest ja teadmistest. Oluline on toetada vanemaid tõenduspõhiste programmidega/sekkumistega, mis aitavad saada juurde teadmisi ja praktilisi oskusi sellest, kuidas hoida peresuhteid ja ületada paarisuhtes ette tulevaid probleeme ilma suhtest lahkumata. Selleks on oluline toetada lapsevanemate pereteraapias osalemist.

³ Uuring „Töö- ja pereelu ühitamine“. 2014. OÜ InCase.

Vanemaharidusprogrammide kättesaadavuse parandamisega soovitakse toetada lapseootel ja lapse saanud peresid, suurendada lapsevanemate (eriti isade) teadlikkust vanema rollist laste arengu toetamisel esimestel eluaastatel. Vanemahariduse pakkumisega soovitakse lapsevanematel aidata ennetada ja toime tulla laste käitumisprobleemide ja arenguküsimustega, seejuures pööratakse tähelepanu seni vähem kaetud sihtrühmale (8–12-aastaste laste vanemad). Samuti on oluline pakkuda peredele teenuseid, mis toetavad laste tervist (logopeedi teenus, toitumis-, liikumis- ja unenõustamine).

KOV-e toetatakse nii olemasolevate ennetus- ja peretöökeskuste arendamisel ja uute loomisel kui ka peredele mõeldud teenuste arendamisel. Tegevuse tulemusena kasvab KOV-ide poolt peredele pakutavate pereteenuste arv ja kättesaadavus. Tegevuse tulemusena soovitakse jõuda olukorrani, kus head vanemlikud oskused ja rahulolu pakkuv paarisuhe on loomulik vajadus pereks kasvamisel ning probleemide ilmnemisel peavad pered tavapäraseks küsida abi, samuti on kohalikul tasandil olemas toetavad pereteenused, mis lähtuvad pere abivajadusest.

Punkt 2.8 „Riigiabi“

TAT eesmärk on toetada, et Eesti oleks hea paik pere loomiseks ja laste kasvatamiseks ning Eesti lapsed oleksid õnnelikud, kasvades hoolivas, kaasavas, turvalises ja arendavas keskkonnas. Eesmärgi saavutamiseks pööratakse tähelepanu nii lapsi ja peresid toetava keskkonna loomisele ja ennetusele kui ka sihitatud sekkumistele, fookuses on praeguse lastekaitsekorralduse parandamine ja eriti haavatavate sihtrühmade toetamine. Elluviija on Sotsiaalministeeriumi perede heaolu ja turvaliste suhete osakond, kes on tegevuste elluviimisse kaasanud partneritena SKA, TAI ja TEHIKu.

Riigiabi reguleerivad ELi õigusaktid ning riigisisesele tasandil konkurentsiseaduse riigiabi peatükk (6. pkt). Vastavalt ELi toimimise lepingu artikli 107 lõikele 1 on igasugune liikmesriigi poolt või riigi ressurssidest ükskõik missugusel kujul antav abi, mis kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist, ühisturuga kokkusobimatu niivõrd, kuivõrd see kahjustab liikmesriikidevahelist kaubandust. Seega on esimeseks oluliseks komponendiks enne nelja riigiabi kriteeriumi hindamist teha selgeks, kas abi saaja on ettevõtja.

Euroopa Kohtu praktikast tulenevalt tuleb riigiabi kontekstis lugeda ettevõtjaks kõiki üksusi, mis tegelevad järjekindlalt majandustegevusega; seda siiski vaid eeldusel, et isik pakub vastutasu eest mingit kaupa või teenust, mida vähemalt potentsiaalselt võiksid turumajanduse tingimustes pakkuda ka konkurendid.

TAT raames toetatavad tegevused ei ole majandustegevused, sest need kuuluvad elluviija ja partnerite põhimääruses sätestatud avalik-õiguslike ülesannete hulka ega kujuta endast turul pakutavaid teenuseid, seda ka seetõttu, et TAT raames on tegevustes osalemine ja teenused tasuta. Tegevused on suunatud lastekaitseüsteemi arendamisele ning hõlmavad ulatuslikke muudatusi (sh õiguslike muudatusi) abivajavate laste ja perede tugisüsteemis. Tegevused seonduvad lastekaitseaduse §-dest 14 ja 15 tulenevate ülesannetega, milleks on lastekaitsepoliitika väljatöötamine ja rakendamine, lastekaitse ja selle järelevalve riiklik koordineerimine ning lastekaitsetöötajate täienduskoolituste korraldamine.

Kui tegevuse elluviimiseks tuleb osta teenuseid või kaupu, viiakse läbi riigihankemenetlus. Riigihanke tulemusel sõmitakse müügilepingud turuhinnaga. See välistab eelise andmise ja saamise ka teisel tasandil.

Punkt 3 „Näitajad“

Punktis 3 on nimetatud TAT näitajad, mis aitavad mõõta eesmärkide saavutamist nii kvantitatiivselt, kvalitatiivselt kui ajaliselt. Punktis on esitatud meetmete nimekirja väljund- ja tulemusnäitajad ning nende algtase ja sihttase aastatel 2024 ja 2027. Samuti on esitatud TAT-spetsiifilised näitajad.

Käesolev TAT panustab otseselt meetmete nimekirja väljundnäitajasse „Riskis olevatele lastele/noortele sekkumiste väljatöötamine“ sihttasemega 2 aastal 2024 ja 5 aastal 2027.

Sihttaseme aluseks on vajalik arv sekkumisi selliselt, et need sihitaksid erineva abivajadusega lapsi ja noori. Eelkõige pööratakse sekkumiste arendamisel tähelepanu järgmistele sihtrühmadele:

- 1) väärkohtlemist kogenud lapsed ja nende pered;
- 2) asendushooldust saavad lapsed ja nende pered;
- 3) suure abivajadusega ja kompleksprobleemidega lapsed ja nende pered (psüühikahäiretega, käitumisprobleemidega, õigusrikkumisi toime pannud lapsed);
- 4) riskiperes kasvavad lapsed ja nende vanemad (vanemluse toetamine);
- 5) seksuaalselt väärkohtlevalt käituvad lapsed ja noored.

Sekkumisena peetakse silmas erinevate meetmete kogumit, mis toetavad sihtrühmi, kelle puhul praeguses süsteemis puuduvad vajalikud abimeetmed või pole need piisavalt kättesaadavad või tulemuslikud. Meetmed on tegevused, teenused või muu abi. Riskiolukorras olevate laste ja noorte sekkumine on välja töötatud, kui on loodud sekkumise kirjelduse dokument. 2024. aastaks peaks olema välja töötatud vähemalt kaks sekkumist ja 2027. aastaks viis sekkumist.

Käesolev TAT panustab otseselt ka meetmete nimekirja väljundnäitajasse „Lastekaitse korraldusmudeli väljatöötamine“ sihttasemega 0 aastal 2024 ja 1 aastal 2027.

Programmi üks suurimaid tegevusi on uue lastekaitsemudeli väljatöötamine ja selle käivitamine. Uus mudel aitab parandada lastekaitsetöö kvaliteeti ja tulemuslikkust ning seeläbi ennetada laste ja noorte riskiolukorda sattumist. Eesmärk on luua selge, struktureeritud ja eesmärgistatud juhtumikorralduse mudel, mille abil on võimalik lapse ja pere abivajadus selgelt tuvastada ning pakkuda seeläbi sobivaid abimeetmeid. Mudeli üks eesmärk on luua ka meeskonnad, kuhu on kaasatud haridus-, tervise- ja sotsiaalvaldkonna spetsialistid, et tagada parem võrgustikutöö ja info liikumine. Lisaks töötatakse välja tööriistad ja juhised lastekaitsetöötajatele, et lastekaitsetöö oleks tulemuslikum ja abi oleks paremini tagatud. Sihttaseme saavutamist mõõdetakse lastekaitseeaduse muudatuste jõustumisega.

TAT panustab ka meetmete nimekirja tulemusnäitajasse „Lastekaitse korraldusmudeli rakendamine“ sihttasemega 1 aastal 2027 ja tulemusnäitajasse „Riskis olevatele lastele/noortele sekkumiste rakendamine“ sihttasemega 2 aastal 2024 ja 5 aastal 2027.

Esitatud on ka TAT-spetsiifilised näitajad. Tegevuste 2.1 „Vanemlike oskuste arendamine ja toetamine ning laste riskikäitumise ennetamine“ ja 2.7 „Kohalikes omavalitsustes pereteenuste loomine ja arendamine“ tulemuslikkust hinnatakse TAT-spetsiifilise näitajaga „Teenust saanud inimeste arv“. Tegevuse 2.1 sihttase aastal 2024 on 400, sihttaseme aastal 2027 saab paika panna täpsemalt siis, kui riskikäitumisega laste sekkumised ja uued vanemlusprogrammid aastal 2024 on välja valitud. Tegevuse 2.7 sihttase aastal 2024 on 400 ja sihttase aastal 2027 on 800.

Punkt 4 „Tegevuste eelarve“⁴

TAT eelarve on 31 848 965 eurot, sh ESF+i toetus 22 294 276 eurot ja riiklik kaasfinantseering 9 554 690 eurot. Aastate kaupa on eelarve näidatud TAT lisa 1 finantsplaanis.

Lisaks käesoleva TAT rakendamisele on meetme 21.4.7.9 eelarvest planeeritud TAT määruse alusel korraldada avatud taotlusvoor KOV-idele lastekaitse korraldusmudeli rakendamiseks

⁴ Kogutakse ja raporteeritakse unikaalsete osalejate arvu.

(eelarvega 12 000 000 eurot) ning avatud taotlusvoor TAT tegevuse 2.7 „Kohalikes omavalitsustes pereteenuste loomine ja arendamine“ elluviimiseks.

Punkt 5 „Kulude abikõlblikkus“

Abikõlblike kulude, sh abikõlbmatute kulude kindlaks määramisel tuleb lähtuda Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määrusest nr 55 „Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika ja siseturvalisuspoliitika fondide rakenduskavade vahendite andmise ja kasutamise tingimused“ (edaspidi *ühendmäärus*).

Vastavalt ühendmääruse § 17 punktile 8 on kaudsed kulud abikõlblikud ainult lihtsustatud hüvitamisviisidest ühtse määra alusel. Ühtse määra rakendamisel ei tule tõendada ega esitada RÜ-le kaudsete kulude kuludokumente, kulude tasumist tõendavaid dokumente ega kulu aluseks olevaid arvestusmetoodikaid. Seetõttu ei kontrollita ka kaudsete kulude aluseks olevaid kulusid paikvaatluse ega projektauditi käigus. Samuti ei tule osalise tööajaga administreeriva personali üle pidada arvestust ega raamatupidamisarvestuses eristada ühtse määra alusel hüvitatud kaudseid kulusid.

Kaudsed kulud moodustavad 15% TAT otsestest personalikuludest.

TAT-s nimetatakse abikõlbmatud kulud, mida ühendmääruses ei ole nimetatud, ning täpsustatakse abikõlblike kulusid.

Punkt 6 „Toetuse maksmise tingimused ja kord“

Toetuse väljamaksmine toimub ühendmääruse § 27 lõike 1 punkti 1 alusel, v.a kaudsete kulude hüvitamine. Makse aluseks olevaid dokumente võib esitada vähemalt üks kord kvartalis, kuid kõige sagedamini üks kord kuus. Kuna riigiasutused saavad kulude tasumiseks enne toetuse saamist käibevahendeid riigieelarve seaduse alusel, on nende taastamiseks vaja võimalikult kiiresti esitada RÜ-le makseid, et abikõlblikud kulud saaks omakorda lisada Euroopa Komisjonile esitatavasse maksetaotlusse. Kui kalendrikuus makseid ei tehta, siis null-reaga makset esitada ei tule.

Punkt 7 „Elluviija ja partneri kohustused“

Lisaks TAT-s sätestatud kohalduvad TAT elluviijale ÜSS2021_2027 ja selle alusel kehtestatud õigusaktides toetuse saajale sätestatud kohustused. Muu hulgas tuleb erilist tähelepanu pöörata riigihangete seaduse järgimisele.

RA-le esitatakse TAT järgmis(t)e eelarveaasta(te) eelarve kinnitamiseks jooksva aasta 1. novembriks. RA nõudmisel on TAT elluviija kohustatud esitama TAT eelarve jagunemise aastate ja eelarveartiklite kaupa. Vastav nõue on vajalik sisendina riigieelarve ja tööplaani planeerimise protsessis. TAT elluviija on kohustatud RA-le esitama iga kuu eelarve täitmise aruande. RA on aruandekohustuslik tema vastutusallas olevate meetmete elluviimises ning selleks eraldatud toetuse kasutamises, mistõttu on vajalik tihedamini kui kaks korda aastas (aruannete esitamise tähtajad) seirata vahendite kasutamist ning vajaduse korral sekkuda (ala- või ülekasutamine) TAT elluviimisse.

Peale TAT kinnitamist tuleb RÜ-le esitada väljamaksete prognoos 15 tööpäeva jooksul. Igal aastal tuleb väljamaksete prognoos järgmise eelarveaasta kohta esitada 10. detsembriks või kümne tööpäeva jooksul peale lisaelarve kinnitamist. Kui maksed erinevad esitatud prognoosist 25%, tuleb elluviijal esitada uus väljamaksete prognoos järele jäänud eelarveaasta kohta.

Elluviija on kohustatud korraldama teavitussürituse vastavalt Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määruse nr 54 „Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide vahendite andmisest avalikkuse teavitamine“ § 2 lõikele 3.

Enne TAT-st rahastatavate riigihangete korraldamist tuleb partneritel elluvijaga kooskõlastada riigihanke raames toetatavate sisuliste tegevuste vastavus TAT eesmärkide saavutamisele ning edastada elluvijale info riigihanke alusdokumentide kohta. Elluvija ei kooskõlasta partnerite riigihangetega seotud tehnilisi ega vormilisi aspekte ega kontrolli kooskõla riigihangete seaduses sätestatuga. Küll aga edastab elluvija omakorda nii enda kui ka partnerite riigihanke alusdokumendid RÜ-le eelnõustamiseks. Hangete, riigihanke alusdokumentide ja lepingutega seoses pakub elluvijale eelnõustamist RÜ, samas ei ole eelnõustamine n-ö siduv ning kohustus korrektselt hange korraldada on elluvijal/partneril endal.

On oluline rõhutada, et erinevalt teistest fondidest tuleb ESF+ist rahastatud tegevustes osalejate kohta koguda nõutavad andmed vastavalt ÜSS2021_2027 § 19 lõikele 3. Osalejate andmed tuleb sisestada sündmuste infosüsteemi (SIS), mille kaudu kogutakse infot osalejate kohta.

Punkt 8 „Aruandlus“

Punktis sätestatakse vahearuanete ja lõpparuande esitamise kohustus ja tähtsajad ning aruannetes puuduste esinemise korral nende menetlemise kord. Korrapäraselt esitatud aruanded aitavad jälgida TAT tegevuste edenemist ja tulemuste täitmist ning võimaldavad vajaduse korral juhtida tähelepanu vajakajäämistele, samuti teha tegevuste elluviimises õigeaegseid muudatusi. Järelaruande esitamise kohustust elluvijal ei ole.

Punkt 9 „TAT muutmine“

Punktis sätestatakse TAT muutmise kord. Muudatusvajadused peavad olema motiveeritud ja aitama kaasa TAT edukale elluviimisele. Sagedamini kui üks kord kuue kuu jooksul ei ole TAT muutmine mõistlik, arvestades muutmisprotsessi ajamahukust ning sellega kaasnevat halduskoormust. TAT-d peavad põhinema põhjalikel analüüsidel ja planeerimisel, välistades sagedaste paranduste vajaduse. Samuti peavad vajalikud muudatused olema põhjendatud ja läbi kaalutud.

RA-l on õigus TAT-d muuta, kui selgub, et see on vajalik TAT edukaks elluviimiseks või TAT elluvijal ei ole toetuse kasutamist ettenähtud tingimustel võimalik jätkata. RA võib muuta TAT finantsplaani, eelarvet või TAT abikõlblikkuse perioodi. Kui TAT rakendamisel tekib eelarveliste vahendite jääk, võib RA vähendada TAT eelarvet tingimusel, et see ei takista TAT eesmärkide täitmist. Vastav säte on vajalik olukorras, kui on näha, et TAT tegevuste elluviimiseks kulub oluliselt vähem vahendeid, kui oli esialgu planeeritud.

Punkt 10 „Finantskorrektsiooni tegemise alused ja kord“

Viidatakse finantskorrektsiooni otsuste ja tagasimaksete tegemise reeglistikule.

Punkt 11 „Vaiete lahendamine“

Nimetatakse RA ja RÜ otsuse või toiminguga vaide menetleja.

III Käskkirja vastavus Euroopa Liidu õigusaktidele

Käskkiri on vastavuses Euroopa Liidu õigusega.

Käskkirja koostamisel on arvestatud järgmiste Euroopa Liidu õigusaktidega:

1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1060, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-

Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid;

2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1057, millega luuakse Euroopa Sotsiaalfond+ ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1296/2013.

IV TAT mõjud

Käskkirjaga reguleeritakse ühtekuuluvuspoliitika fondide 2021–2027 meetmete nimekirja meetme 21.4.7.9 „Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele“ toetuse andmise ja kasutamise tingimusi ja korda, mille kaudu kavandatakse tegevusi perioodiks 01.01.2023–31.12.2027. Meetmete nimekirja järgi panustavad TAT-s nimetatud sekkumised kahte horisontaalsesse teemasse: 1) võrdsed võimalused, võrdõiguslikkus ja ligipääsetavus ja 2) regionaalareng ning tegevuste sihiks on hooliv ühiskond. Alljärgnevalt on TAT tegevuste mõjudes välja toodud nimetatud horisontaalsed teemad ja panus sihti „hooliv ühiskond“, lähtudes hea õigusloome ja normitehnika eeskirjas sätestatud mõjuvaldkondadest ning toetudes mõjude määratlemise kontrollküsimustikule (<https://www.just.ee/oigusloome-arendamine/hea-oigusloome-ja-normitehnika/oigustloovate-aktide-mojude-hindamine>). Rakendatavate tegevustega panustatakse järgmistesse mõjuvaldkondadesse: sotsiaalne mõju, riigivalitsemine, infotehnoloogia ja infoühiskond, siseturvalisus ja regionaalareng.

Sotsiaalne mõju

Kõik TAT tegevused on suunatud abi ja tuge vajavatele lastele ja nende peredele nii otseste sihtrühma puudutavate tegevuste kaudu kui ka seeläbi, et toetatakse sihtrühmaga tegelevaid spetsialiste, kes TAT tegevuste raames saavad võimaluse tõenduspõhisemalt ja tõhusamalt abi vajavaid lapsi ja peresid toetada. Tegevused hõlmavad nii laste ja perede sihtrühma laiemalt (nt VEPA metoodika laiem rakendamine Eesti õpilastele, peresõbraliku tööandja programmi rakendamine) kui ka keskenduvad spetsiifilisemate abivajavate laste ja perede gruppide (nt kompleksse abivajadusega lapsed ja nende pered; seksuaalselt, füüsiliselt või vaimselt väärkoheldud lapsed; asendushooldusel olevad lapsed või kinnisest lasteasutusest lahkuvad lapsed) toetamisele. Iga tegevuse eesmärk, sisu, tulemus ja sihtrühmad on välja toodud TAT raamtekstis. Tegevuste tulemusena saab eeldada positiivset sotsiaalset koondmõju abivajavatele lastele ja peredele. Sellega panustatakse hoolivamasse ühiskonda, kus pakutakse vajalikku tuge abivajajatele, sealjuures saab eeldada tegevuste mõju järgmiste teemade puhul: mõju tervisele, sh vaimse ja füüsilise tervise toetamise kaudu; mõju heaolule ja sotsiaalsele kaitsele, sh sotsiaalteenuste aretamise, ohvrite abistamise, laste ja perede heaolusse panustamise ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamise kaudu; mõju võrdsetesse võimalustesse haavatavamate sihtrühmade toetamise kaudu; mõju inimeste õigustele laste õiguste ja heaolu parema tagamise kaudu. Hinnanguliselt mõjutavad lapsi ja peresid enim need TAT tegevused, mis on suunatud laiemalt lastele ja peredele, need tegevused on VEPA programm⁵, vanemlusprogrammid, peresõbraliku tööandja märgise programm ja KOV-ide pereteenused. Sihitatud tegevused (nt asendus- ja järelhooldusteenuse kvaliteeti parandavad tegevused) ning kompleksse abivajadusega laste ja nende perede toetamise alategevused (nt traumateraapia, lastemaja ja kinnise lasteasutuse teenus, sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus, jätkutugi kinnisest lasteasutusest või statsionaarsest asutusest lahkuvatele lastele) mõjutavad Eesti lastest ja peredest küll väiksemat (hinnanguliselt 1–4%), kuid samas kõige haavatavamad osa ning tugevate tõenduspõhiste sekkumistega. Lisaks on kavandatavatel koolitustel ja töövahendite arendamisel eelduslikult positiivne mõju spetsialistide kaudu nii laiemale sihtrühmale kui kitsamalt suure abivajadusega lastele (tabel 1).

Riigivalitsemine

⁵ TAT tegevus 1. VEPA rakendamisega seotud alategevuse puhul on eesmärgid hinnatud VEPA strateegias 2022–2026.pdf (tai.ee). VEPA rakendamise oluline sotsiaalne mõju on laste vaimse tervise ja käitumisprobleemide vähenemine, kiusamise ja tõrjutuse vähenemine ning ühtlasi ka kaasnev paranenud klassikliima ja toetavam õpikeskkond, VEPA mõju on järjepidevalt Eestis monitooritud ja selle tulemused on avaldatud <https://www.vepa.ee/tutvustus/tulemused-estis/>.

Kavandatud TAT tegevustel on nii kaudne kui otsene mõju KOV-i korraldusele lastele ja peredele pakutavate teenuste arendamise ja pakkumise, valdkondadeülese lastekaitse korraldusmudeli väljatöötamise ja IT-lahenduste arenduse kaudu, mis kõik toetavad KOV-i ülesannet toetada ja abistada oma piirkonna abivajavaid elanikke, sh lapsi ja peresid. Lastemaja või kinnise lasteasutuse teenused ning spetsialistide töövahendite ja koolituste korraldamine on alati olnud ka riigi poolt vähem või rohkem toetatud, TAT raames tehtavad tegevused aitavad seda funktsiooni tõhusamalt täita. KOV-ides pereteenuste loomise toetamine (perepesad vm) aitab tõhusamalt kaasa KOV-ide rolli täitmisele lastele ja peredele teenuste osutamisel (tabel 1).

Infotehnoloogia ja infoühiskond

Kavandatud TAT tegevustel on positiivne mõju ka e-teenuse arendamisele tegevuse 5 (lapsi ja peresid ning tulemuslikku lastekaitsetööd toetavate IT-lahenduste loomine) kaudu (tabel 1).

Siseturvalisus

TAT tegevused panustavad ka alaealiste õigusrikkujate ja riskirühmade toetamise, mille kaudu saab hinnata ka mõju siseturvalisuse kasvule. Eelkõige saab hinnata mõju süütegude ennetamisele ja lahendamisele tegevuse 2 alategevuste kaudu, mis toetavad kompleksse abivajadusega lapsi ja nende peresid kinnise lasteasutuse teenuse, riskikäitumist ennetavate sotsiaalprogrammide ja kinnisest lasteasutusest või statsionaarsest asutusest lahkuvatele lastele jätkutoe arendamiste kaudu (tabel 1).

Regionaalareng

TAT tegevused panustavad üle Eesti, toetades abivajavaid lapsi ja peresid sõltumata piirkonnast või piirkonna sotsiaalmajanduslikest erinevustest. Samuti on TAT tegevuste tulemid (nt lastekaitse korraldusmudel või tulemuslikku lastekaitsetööd toetav IT-lahendus) lapsi ja peresid toetavatele spetsialistidele kõigis KOV-ides kasutatavad pikemaks perioodiks ka edaspidi. Seega saab hinnata, et TAT tegevustel on positiivne mõju regionaalarengule seeläbi, et panustatakse ka väiksematesse KOV-idesse.

Tabel 1. TAT tegevused ja alategevused ning mõjutatavad sihtrühmad

TAT tegevused ja alategevused	Sihtrühma või andmelõike kirjeldus	Sihtrühma suurus ja osakaal	
Laiemalt sihtrühma üldarv	0–17-aastaste laste arv (01.01.2022)	259 338	
	Lastega leibkondade arv (2021)	155 900	
Tegevus 1: vanemlike oskuste arendamine ja vanemluse toetamine ning laste riskikäitumise ennetamine: - 0–2-aastaste laste vanematele mõeldud vanemlike oskuste arendamise programm - tõenduspõhised vanemlusprogrammid teismeliste vanematele - VEPA käitumisoskuste mängu meetodika rakendamine üle Eesti	0–2-aastaseid lapsi (01.01.2022)	40 910	
	11–15-aastaseid lapsi (01.01.2022)	76 522	
	õpilaste arv (põhikoolis 2021/22. õa)	132 446	
	õpetajate arv (üldhariduskoolides 2021/22. õa)	16 569	
	koolide arv (põhikoolid 2021/22. õa)	349	
	Osakaal kõigist lastest (0–17-aastased):		
	<i>0–2-aastaste osakaal</i>	<i>16%</i>	
	<i>11–15-aastaste osakaal</i>	<i>30%</i>	
	<i>põhikooliõpilaste osakaal</i>	<i>51%</i>	
		Puudega 0–17-aastaste laste arv (2021. a lõpp):	9 808

<p>Tegevus 2: mitmekülgse abivajadusega laste ja nende perede toetamine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - traumateraapia meetodite arendamine ja süsteemne rakendamine kompleksprobleemidega ja väärkoheldud laste abistamiseks - lastemajateenuse arendamine ja võimekuse loomine füüsiliselt väärkoheldud laste abistamiseks - kinnise lasteasutuse teenuse ja sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse arendus ning spetsialiseerumine sõltuvalt lapse häirest ja vajadustest - riskikäitumist ennetavate sotsiaalprogrammide arendamine ja rakendamine - jätkutoe süsteemi väljaarendamine kinnisest lasteasutusest või statsionaarsest asutusest lahkuvatele lastele 	Keskmise puudega	3 934
	Raske puudega	5 253
	Sügava puudega	621
	Liitpuudega	2302
	sh sügava liitpuudega	436
	Psüühikahäirega puudega lapsi	3 457
	Uued ambulatoorsed psühhiaatrilised haigusjuhud 0–19-aastaste seas (2021)	4 688
	Seksuaalkuriteos kannatanud alaealiste arv (2021)	663
	Lastemajasse pöördumiste arv (2021)	534
	Kinnise lasteasutuse teenust saavate laste arv (2021)	122
	Alaealiste poolt toime pandud süütegude arv (2021)	4187 (3420 väärtegu ja 767 kuritegu)
	Osakaal kõigist lastest (0–17-aastased/(0–19-aastased):	
	<i>puudega laste osakaal</i>	3,8%
	<i>liitpuudega laste osakaal</i>	0,9%
	<i>psüühikahäirega puudega laste osakaal</i>	1,3%
	<i>psühhiaatrilise haigusjuhuga 0–19-aastaste osakaal</i>	1,7%
	<i>seksuaalkuritegudes kannatanud laste osakaal</i>	0,26%
<i>kinnises lasteasutuses viibinud laste osakaal</i>	0,05%	
<p>Tegevus 3: valdkondadeülese lastekaitse korraldusmudeli väljatöötamine</p>	Uute abivajavate laste arv (nende laste arv, kelle puhul on KOV lastekaitse- või hoolekandeteemalise juhtumimenetluse registreerinud)	3785
	<i>Uute abivajavate laste osakaal 0–17-aastastest lastest</i>	1,5%
<p>Tegevus 4: asendus- ja järelhooldusteenuse kvaliteedi parandamine ja mitmekesistamine ning perepõhise hoolduse arendamine</p>	Asendushooldusel kokku (2021. a lõpp)	2216
	perepõhisel asendushooldusel hooldusperes	149
	perepõhisel asendushooldusel eestkosteperes	1280
	asutusepõhisel asendushooldusel asenduskodus/perekodus	787
	<i>Perepõhise hoolduse osakaal asendushoolduses</i>	64,5%
	<i>Asendushooldusel olevate laste osakaal alaealistest (01.01.2022)</i>	0,9%
	Järelhooldusel olevate noorte arv (2021)	153

Tegevus 5: lapsi ja peresid ning tulemuslikku lastekaitsetööd toetavate IT-lahenduste loomine	Lastekaitsetöötajate arv KOV-ides (2021)	286
Tegevus 6: peresõbraliku tööandja märgise programmi rakendamine	KOV-ide arv	79
Tegevus 7: kohalikes omavalitsustes pereteenuste loomine ja arendamine	Perepesade arv	3

Allikad: Statistikaamet, SKA, Sotsiaalministeerium, Haridussilm

Andmekaitsealane mõjuhindang

Vastavalt ÜSS2021_2027 § 19 lõikele 3 peab toetuse saaja korraldama osalejate andmekorje. Andmekorje nõuded on täpsustatud Euroopa Komisjoni juhendites (https://ec.europa.eu/sfc/en/2021/support-ms/2021MNTEsf?qt_esf_faq=2#/). Euroopa Komisjoni andmekorje nõuete täitmiseks kogub toetuse saaja osalejatelt, kellele andmekorje kohustus kohaldub, isikuandmed ulatuses, mis on vajalik registritest andmekorje teostamiseks (isikukood) ning mis ei ole olemasolevatest registritest ammendavalt kättesaadavad vastavalt RM RO juhendile.

Haldusmenetluse käigus töötleb haldusorgan (SKA) isikuandmeid oma ülesannete täitmiseks (SKA põhimääruse §-d 5 ja 6 ning § 8 p 4). SKA avalikku ülesannet toetatakse käesoleval juhul ÜSS2021_2027 § 10 lõike 2 kohaselt RA juhi poolt kinnitatud TAT käskkirja alusel. SKA vastutab iga protsessis osaleja andmetöötlamise nõuete eest vastavalt isikuandmete kaitset reguleerivatele õigusaktidele (isikuandmete kaitse üldmäärus, isikuandmete kaitse seadus ja valdkondlikud eriseadused). Samuti tagatakse töödeldavate andmete kaitse ja turvalisus.

Mõlema toetatud tegevuse puhul esitab inimene ankeedi, milles annab nõusoleku projektis andmete töötlemiseks. Ankeediga kogutakse järgmisi andmeid: teenusesaaja nimi, isikukood, kontaktandmed, tööhõive staatus, õppimine ja osalemine kursustel. TAT tegevuse 2.2 puhul annab SKA oma kohustuse (korraldada erihoolekandeteenuseid ning tuvastada inimese erihoolekandeteenuse vajadus ja talle sobivad abimeetmed) üle KOV-ile. Seega on inimese andmete peamine töötaja KOV, kes kogub inimese kohta täpselt samu andmeid, nagu kogub praegu SKA, kui ta otsustab inimese erihoolekandeteenuse vajaduse üle. Selleks on SKA-l sõlmitud KOV-idega koostöölepingud, milles on punkt isikuandmete töötlemise õiguspärasuse kohta. Lisaks annab inimene kõnealuse tegevuse puhul ankeedis nõusoleku, et KOV ja SKA töötlevad tema isikuandmeid eesmärgiga hinnata erihoolekandeteenuste ja muude sotsiaalhoolekandehüvitiste ja abimeetmete vajadust.

TAT-s nimetatud tegevuste puhul järgib elluviija minimaalsuse nõuet, kogudes vaid andmeid, mis on vajalikud tegevuste eesmärgi täitmiseks, sh tegevuste edasiarendamiseks või statistilistel eesmärkidel.

Lisaks on tegevuste elluviijal kohustus koguda osalejate andmeid, mis on nimetatud ÜSS2021_2027 § 19 lõike 3 kohaselt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 2021/1057 artiklis 17 ning I ja II lisas ning esitama need RÜ-le.

V TAT kooskõla valikukriteeriumitega

TAT (TAT käskkiri hõlmab ühte projekti) tegevuste valikul lähtuti ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava perioodiks 2021–2027 seirekomisjonis kinnitatud tegevuste üldistest valikukriteeriumidest ja meetodikast vastavalt ühendmääruse §-le 7.

1. TAT kooskõla valdkondlike arengukavadega, mõju rakenduskava erieesmärgi ja meetme eesmärkide saavutamisele

TAT kooskõla valdkondlike arengukavadega ning panust rakenduskava erieesmärki ja meetme eesmärkidesse, sh projekti tulemuste ja mõju eeldatavat ulatust ning vajaduse korral väljundite ja tulemuste kestlikkust pärast projekti lõppu on kirjeldatud TAT punktis 1 ja seletuskirja IV osas. TAT panust meetme väljund- ja tulemusnäitaja(te) saavutamisse on kirjeldatud TAT ja seletuskirja punktis 3.

2. TAT põhjendus

TAT tegevused aitavad kaasa meetme 21.4.7.9 „Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele“ eesmärgi saavutamisele. TAT eesmärgi, vajalikkuse ja eesmärgi saavutamiseks tehtavate tegevuste kirjeldus on esitatud seletuskirja I ja II peatükis. TAT kohaselt on enamiku tegevuste elluviija Sotsiaalministeeriumi perede heaolu ja turvaliste suhete osakond, kellel on eelnev kogemus TAT tegevuste elluviijana. TEHIK, SKA ja TAI on TAT raames partnerid, et planeeritud tegevusi kõige efektiivsemalt ellu viia.

TAT eesmärk ja sekkumiste tulemused on esitatud TAT punktis 2 ning sekkumiste põhjendatust ja eesmärgi on käsitletud seletuskirja osas „TAT vajalikkuse põhjendus“.

3. Kuluefektiivsus

Planeeritud eelarve kujunemist on kirjeldatud eelarve seletuskirjas. Eelarve planeerimisel lähtutakse varasematest kogemustest sama tüüpi kulude tegemisel ja seda korrigeeritakse vajaduse korral tarbijahinnaindeksi prognoositava muutusega. Uut tüüpi kulude planeerimisel uuritakse hindasid turult või töötatakse need ise välja.

4. Elluviija ja partnerite suutlikkus projekti ellu viia

TAT tegevuste elluviija on **Sotsiaalministeeriumi** perede heaolu ja turvaliste suhete osakond. Ministeeriumi valitsemisalas on muu hulgas riigi sotsiaalprobleemide lahendamiskavade koostamine ja elluviimine, sotsiaalse turvalisuse ja sotsiaalhoolekande korraldamine, võrdse kohtlemise ning naiste ja meeste võrdõiguslikkuse edendamise ja sellealase tegevuse koordineerimine, laste ja perede heaolu edendamine ja rahvastikupoliitika koordineerimine ning vastavate õigusaktide eelnõude koostamine. Sotsiaalministeeriumi ülesanded lastekaitsevaldkonnas hõlmavad lastekaitsepoliitika väljatöötamist ja selle rakendamise koordineerimist, lastekaitse ja selle järelevalve riiklikku koordineerimist, lastekaitsealaste uuringute ja analüüside tegemise korraldamist ning lastekaitsemeetmete planeerimist ja arendamist, lapse õiguste kaitseks ja heaolu tagamiseks juhiste, rakendussuuniste ja muude teabematerjalide väljatöötamist ning nendest avalikkuse teavitamist, samuti lastekaitsetöötajate täienduskoolituse korraldamist. Sellest tulenevalt on Sotsiaalministeeriumil vajalik haldussuutlikkus ja kompetentsus käesoleva TAT eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks eespool loetletud tegevuste kaudu. Tegevusi viiakse ellu koos järgmiste partneritega:

Sotsiaalkindlustusamet (SKA) on Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, kes viib ellu riiklikku lastekaitsepoliitikat ja korraldab lastele ja peredele riiklike teenuste osutamist. Välisvahendite toel on aastatel 2015–2022 loodud igas maakonnas raske ja sügava puudega lastele osutatavate tugiteenuste (tugiisikuteenus, lapsehoiuteenus ning toetava teenustena transporditeenus) võrgustik, tagades kompetentsed teenuseosutajad ja kvaliteetse teenuse kättesaadavuse üle Eesti. Paralleelselt on SKA-sse loodud KOV-ide nõustamisega tegelev meeskond, et toetada KOV-ide endi võimekust puudega lastele teenuste osutamisel ja nende arendamisel. Asendushoolduse valdkonnas on perioodil 2014–2022 välisvahendite toel ellu viidud

tegevusi, mis lähtusid asendushoolduse rohelises raamatus välja toodud eesmärkidest ja ettepanekutest asendushoolduse valdkonna süsteemseks korrastamiseks.

Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus (TEHIK) on info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kompetentsikeskus tervise-, sotsiaal- ja töövaldkonnas, kes viib ellu avaliku sektori olulisemaid IT-projekte. TEHIK on Sotsiaalministeeriumile partneriks uute e-teenuste loomisel SKA-le, Tervisekassale, Terviseametile, TAI-le, Raviametile, Tööinspeksioonile, Astangu Kutser rehabilitatsiooni Keskusele ja võrdõiguslikkuse volinikule. Lisaks on TEHIKul oluline roll tagada KOV-idele mõeldud sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistri (STAR) töö ning teha koostööd tervishoiuteenuse osutajatega, kellele tuleb tagada andmevahetus tervise infosüsteemiga.

Tervise Arengu Instituut (TAI) on Sotsiaalministeeriumi allasutus, mis tegeleb rahvastiku terviseseisundi ja tervisemõjurite uurimise ja hindamisega, riikliku tervisestatistika koondamise ja avaldamisega, tervise ja sotsiaalse heaolu edendamise, tervist mõjutavate sekkumiste ja tervist edendavate programmide väljatöötamisega, tervise- ja sotsiaalteenuste ja koolituste korraldamisega ning tervisepoliitika tegijate nõustamisega.

5. Projekti kooskõla Eesti pikaajalise arengu strateegia aluspõhimõtete ja sihtidega

Nimetatud kriteeriumi on kajastatud TAT punktis 1.1.

VI TAT rakendamine

TAT-d rakendatakse tagasiulatuvalt alates 01.01.2023, et tagada vajalike tegevuste algus ning kulude abikõlblikkus aasta algusest.

VII TAT kooskõlastamine

TAT saadeti eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile ja Keskkonnaministeeriumile ning e-posti teel Riigi Tugiteenuste Keskusele.

TAT saadeti arvamuse avaldamiseks partneritele ehk Sotsiaalkindlustusametile, Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskusele ja Tervise Arengu Instituudile.

TAT saadeti tutvumiseks tegevustega seotud koostööpartneritele ehk Eesti Linnade ja Valdade Liidule ja SA-le Lapse Heaolu Arengukeskus.

Esitatud kommentaarid ja nende vastused on kajastatud kommentaaride tabelis.

Seletuskirja lisad:

1. Põhiõiguste hartaga ja puuetega inimeste õiguste konventsiooniga arvestamise kontroll-leht
2. Riskide hindamine